

popularna slika *Pred lovom* je značilno delo te smeri. Prvič je v te vrste delih pri nas zadihala v umetnosti narava z zrakom in solncem ter resničnostjo, ki jo v okviru realističnega izrezka iz narave ni dosegel nihče toliko med Slovenci pred Šubici. Treba je bilo samo še, da vonj rodne grude zadise skozi sistem, ustvarjen v tujini in prevzet za podlago novih možnosti izraznih in razpoloženjskih fines. Drugo stran dela bratov Šubicev bi označili torej kot realizem, združen z impresionistično tehniko z namenom, podati razpoloženjsko vsebino. Najbolje nam pojasni to smer slika Jurija Šubica Sama v Narodni galeriji.¹ Da pa je bilo zblizanje z grudo mogoče, je moralo slikarstvo najprej postati intimno, dostopno vsakdanjim malim doživetjem. Na to pot ga je povel takozvani realizem, glavni temi pa, po katerih se je intimnost uresničevala, sta bili pokrajina in portret. Sodobnik takratne generacije, ki mu je pa usoda naklonila izredno dolgo življenje, Ivan Frankè, je postal nekako zunanja vez med njo in novim časom. Po svojem delu in umetniškem stremljenju je on značilen za čas, v katerem je dozorel. Slikal je cerkvene kompozicije v eklektiskoromantiškem duhu, na drugi strani pa pokrajine, kjer mu je bil tuj vsak drug cilj razen predmetne lepote ali zanimivosti. Že pred njim sta Karinger in Pernhart slikala lepote naših pokrajin, a sta izbirala po popularnosti ali veličastnosti predmeta. V portretu je šel razvoj podobno pokrajini: od Langusovega idealizma do vedno večje in brezobzirnejše resničnosti, s predmetno resničnostjo pa je rasla tudi resničnost umetnine kot proizvoda danega miljeja in njegovega odseva v nji.

Pred nastopom nove dobe moramo omeniti samo še Jos. Petkovška kot prikazen čisto svoje vrste; njegovo delo je obdržalo svojo zanimivost preko svojega časa in je postalo v času ekspresionizma skoroda moderno. Mož je deloval pod vplivi francoskega realizma, a je z neko osebno, otožno potezo pretkal svoja dela, tako da so mnogo več kot samo realistična reprodukcija dogodkov in nič manj produkt slikarjevih razpoloženj in doživetij. Slika *Doma*, ki visi v Narodni galeriji, ali *Kuhinja* istotam sta značilni po svoji razpoloženjski strani kakor tudi po oblikovni plati, ker z neko hladno ekonomijo sredstev podasta vprav vsebinsko stran in se tako po hotenju in formalni strani približata takozvanemu ekspresionizmu.

Tako smo stopili na prag nove dobe in videli, kateri elementi kažejo kali in smeri bodočega razvoja. V XIX. stoletju so se izvršili v slovenskem kulturnem življenju važni dogodki in ne čudimo se, če nam umetnost, vodena to pot od slikarske stroke, od svoje strani pojasnjuje posledice teh dejstev: vsta-

jenja našega po francoski revoluciji, probude naše narodne in politične samozavesti v letu 1848 ter zbiranja moči in dozorevanja na raznih kulturnih poljih v drugi polovici XIX. stoletja. »Kranjcu« Layerju sledi Slovenec Langus, živeč v Prešernovem krogu, njemu pa dve generaciji umetnikov v stalnem in živem stiku z življenjem probujajočega se naroda. Vendar so to šele priznani posamezniki, ki še ne tvorijo sloja z lastnimi, splošnemu kulturnemu okviru dobe naroda podrejenimi cilji, ki bi deloval kot enakopravna, na svojem posebnem polju avtonomna funkcijska enota. Ta ideal pa uresniči naslednja generacija, katere jedro tvorijo takozvani impresionisti.

ZAPISKI.

† **ANDRE ČEBOKLI**, naš sotrudnik, je 17. oktobra umrl 30 let star v Krodu pri Kobaridu. Izšel je iz idealne mladine predvojnih let, iz literarne družine goriških Dominsvetovcev. Pretrpel je svetovno vojno kot vojak, kot človek je ni prebolel: zajedla se mu je bila v telo in dušo. Po vojni je dovršil univerzo v Ljubljani in služil eno leto kot profesorski kandidat na ljubljanskem ženskem liceju, že težko bolan se je odpravil na počitnice domov — umret. Jetika mu je izkopala grob. Naš pokojni prijatelj je z vso voljo prodiral v skrivnosti Lepote, z veliko ljubeznijo do besede je oblikoval svoje sanje in dognanje. Ko je šlo za zadnje njegovo delce, priobčeno v našem listu, se je zdelo, da bi za besede rad štel dni življenja. Studije so sicer ostale njegove stvaritve, izraz velikega duševnega truda, a ostanejo živa pričča današnjega mladega človeka. Počivaj!

Uredništvo.

SLOVSTVO.

Literarno historične beležke.

1. — Pokojni Levec je priobčil v nekdanjem Stritarjevem »Zvonu« celo vrsto življenjepisov naših odličnih slovstvenikov. Pomembni so ti življenjepisi še dandanes, toda brati jih je treba tu in tam s kritičnim očesom. Tega pa nekateri naši literarni historiki ne delajo, temveč le nekritično prepisujejo in tako se vlačijo Levčeve napake še dandanes, seveda še izdatno pomnožene, po našem slovstvu. To vidimo zlasti pri življenjepisu Simona Jenka. Jenkov življenjepis je napisal Levec za 22.—24. številko petega letnika Stritarjevega »Zvona« ter zagrešil v njem več netočnosti. Nejasni so ostali tudi nekateri podatki iz pesnikove mladosti v življenjepisnih črticah, ki jih je objavil Simonov brat Ivan v šestem letniku Sketovega »Kresa«, ki so se stopnjevali v Grafenauerjevi slovstveni zgodovini (II. del, str. 370 i. t. d.) že v napačne trditve. Te napake je prevzel v svojo izdajo Jenka tudi dr. Glonar ter jih pomnožil še z nekaterimi novimi. Da ne zaidejo še v bodoče naše literarne zgodovine in Jenkove življenjepise, priobčujem tu nekaj popravkov in dopolnil (na podlagi dr. Glonarjeve izdaje), ostalo nabrano gradivo pa porabim na drugem mestu.

¹ Reprodukcijska v publ. Nar. gal. Slovenska moderna umetnost I. sl. II.

Simon Jenko je bil nezakonski sin Jožefa Jenka, doma iz Praš št. 24, in Mine Košenina, doma s Podrečje št. 19. Ker je bil Jožef zelo zal in vesel fant, je zanetil Minino srce in iz tega »požara« se je rodil dne 27. oktobra l. 1835. naš pesnik. Poročiti se mlada zaljubljenca nista mogla, ker Jožef še ni odslužil niti vojaščine. Pri tretjem naboru je bil pa Jožef potrjen k vojakom, nakar je moral odriniti za dve leti v vojaško službo. Služil je pri trenu. Ko se je vrnil domov, še vedno ni mogel takoj vzeti Mine, kajti Jožefov oče Lovrenc je bil še trden mož in ni hotel izročiti svoje kakih pet oralov obsegajoče kmetije sinu. »Gašpircevi« na Podreči (ne »Gašperjevi«) so se pa tudi upirali izročiti Mino, deklo z dveh gruntov, veseljaškemu nemaniču, zato je ostala Mina s sinom Šmonco še nadalje doma pri očmu. Po daljšem pogajanju so se pa vendarle zedinili. Lovrenc Jenko je izročil kmetijo sinu Jožefu. »Gašpircevi« so odšteli Mini 370 gld. dote in dne 30. septembra l. 1839. so obhajali svatbo, nakar se je preselila Mina z legitimiranim sinom k »Lovrenčku« v Praše. »Gašpircevi« so pa živahnega Šmonco tako vzljubili, da so ga odvedli ob vsaki priliki nazaj na Podrečo, kjer se je tudi sam očitno boljše počutil, zlasti ker se je domača hiša v Prašah le prehitro napolnila še s tremi brati (Francetom, Lovrencem in Ivanom) in tremi sestrami (Lenko, Mico in Mino). Oče Jožef je bil daleč po okolici sloveč čevljar (ne pa »K. k. Fuhrweser«) ter je zaslužil precej s šivanjem, mati Mina je pa obdelovala polje; tako so izhajali prav dobro.

Ko je dovršil Simon kranjsko normalko, ga je vzel »stric« Nikolaj k sebi v novomeški frančiškanski samostan, da bi se priučil ministriranju, cerkovništvu in sploh samostanskim opravilom. Pri sebi ga je hotel obdržati le kratek čas, nato naj bi se vrnil domov k očetu izučiti se čevljarstva, da bi vstopil potem v novomeški samostan kot frater-čevljar. Toda Simon je kazal tako veselje do knjig in do šole, da ga je vpisal tudi v gimnazijo, kjer je izvrstno napredoval. Vso oskrbo je imel v samostanu, le z obleko in obutvijo so ga zalagali od doma.

Ker je imela pa tedanja novomeška gimnazija le šest razredov, je odšel v sedmo šolo v Ljubljano. Tu ga je oče prav izdatno podpiral. Po maturi je bil pa na razpotju. Sam bi na vsak način rad odšel na Dunaj, doma so pa z vso silo pritiskali nanj, da mora v semenišče, dokler se ni res vdal. Odšel je v Celovec in doma so privezali vola za novo mašo. V Celovec je vzdržal Jenko le eno leto. Na Strbenčevo prigovarjanje, ki mu je obljubil tudi denarno podporo, je odšel jeseni l. 1856. kljub največjemu očetovemu ogorčenju in materinim solzam na Dunaj, kjer ga oče vsa leta ni hotel prav nič podpirati. Posebno je razžalil domače še z »našim liscem«, katerega so kmalu po Simonovem odhodu prodali. Poravnali so se šele po Simonovi vrnitvi, ker so bili prepričani, da je napravil razen zadnjega izpita že vse. Z očetom sta zahajala prav pridno v gostilno na bližnjo Jamo, sicer je pa živel Jenko vse življenje prav trezno.

Pesnil je Jenko pridno tudi še po izdaji svojih »Pesmi« (l. 1865.). To nam dokazuje obsežna literarna zapuščina v verzih in v prozi, ki jo je podedoval brat Ivan, po Ivanu sestra Mina, po njej pa sestra Mica, ki jo je pa pred kakimi tridesetimi leti obenem z literarno ostalino Ivana in vso korespondenco do zadnjega lističa sežgala, ker se ji je zdelo radi »preveč zaljubljene vsebine pregrešna«.

Fran Erjavec.

OCENE.

Alojz Kraigher: **Mlada ljubezen**. Roman. V Ljubljani, 1923. Založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. (261 strani.) Ob vrstnikih Ketteju, Iv. Cankarju in Zupančiču se je pojavil dr. Al. Kraigher kot leposlovec razmeroma pozno, v l. 1910., a tedaj nepričakovano zrelo in samostojno, in sicer z drzko naturalističnim govorom v zelo dramatičnem konceptu »Drama na travniku«, kateremu je kmalu sledila — mimo burke »Pustna noč« izredna senzacijska tridejanka »Školjka«, ki je mahoma ustvarila Kraigherju sloves. Nič manj vidno ni izšel l. 1914. Kraigherjev veliki slovensko-socialni in npravstveni roman »Kontrolor Škrobar«. Mimo manj vidnega (v Slovanu) je Kraigher za tem napisal ob prigradniški, Cankarjevem manom posvečeni »Umetnikovi trilogiji« zlasti roman »Mlada ljubezen« (Lj. Zvon). Knjižni natis romana je samo mehanski. Nočem Kraigherja že končno in veljavno oceniti in opredeliti. Povedal bi pa le rad, da je Kraigher Slovincem približno to, kar Srbom Bora Stanković. Oba črpati iz enega vrela, iz fiziologije spolnosti, in poznata skoro izključno samo ta študijski predmet. Pri obeh prekipeva bujnost »vsebine« preko tradicionalno usmerjene oblike in ekonomije in nekam živo barbarsko bije v obraz umetniški rabi zapadnega formalističnega racionalstva. To »rusovstvo« je v Slovincih in Srbih novo, ne verujem pa, da je že pravo — dostojevstvo, kakor je posnel Govekar. Sicer prednjači Kraigher ob Stankoviću glede vzornejše tehnike in kompozicije. Miselno pa je manj izviren in manj zajemljiv kot pisec »Koštane« in »Nečiste krvi«, ki je rapsodsko prvoten v svoji avtohtonski folklori. Ob »Škrobarju« je »Mlada ljubezen« vsebinsko in kompozicionalno — napredek. Tam je bilo zbohotilo Kraigherju osrednje nad idejo romana, tu se mu jo je posrečilo oživiti v prav jasni dramatični katharzi: tam je bil cankarsko pesimističen, tu je modernorčesovno aktiven pozitivist. Mogoče je namreč kompozicijo romana naslikati z izrazi dramskega shematizma: ekspozicija (pogl. 1, 2, 3, 4, 5), prvi del razvoja (pogl. 6, 7, 8, 9), druga stopnja dejanja (pogl. 10, 11), katastrofa (pogl. 12). Poglavlja IV., IX., XII. so temeljna, višek je v širokem devetem, v orisu Prešernove veselice v Zvezdi (nekaj sličnega je v »Škrobarju« primicija!). Tudi sicer je Kraigher občutil epiko v »Mladi ljubezni« dramatično. Prav po vzoru v drami eksponira v tragični ironiji (n. pr. Javornikovo bolezen str. 54 proti 254, »povodni mož« str. 189 proti 260, kjer si je seveda moral pomagati z ektemporativno komedijskim motiviranjem »izposojenega« avtomobila i. dr.). Da je Kraigher dramski, je dokazal sicer že v drami in romanu pred »Mlado ljubez-